

ԼԻԼԻԹ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի ասպիրանտ

**ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ «EX OFFICIO»
(ԳՈՐԾԻ Ի ՊԱՇՏՈՆԵ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ) ՍԿՁԲՈՒՆՔԻ
ԻՐԱՅՄԱՆ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ**

Հոդվածը նվիրված է Վարչական դատարանում «ex officio» սկզբունքի իրացման որոշ հիմնախնդիրներին: ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքը սահմանում է «ex officio» սկզբունքի բովանդակությունը կազմող դատավարական գործողությունների շրջանակը, սակայն դրանք առանձնացված չեն այլ դատավարական գործողություններից, մինչդեռ նման տարանջատումն ունի մեծ գործնական նշանակություն: Այսպիսով, հոդվածում քննարկվում են այդ դատավարական գործողությունների հասկացությունը, հատկանիշները և դրանցից յուրաքանչյուրի կատարման փուլերը: Միաժամանակ, հեղինակն անդրադարձել է Վարչական դատարանում ապացույց պահանջելու ինստիտուտին: Արդյունքում, հեղինակը ներկայացրել է հոդվածում քննարկված հիմնախնդիրների լուծմանն ուղղված առաջարկներ:

Հիմնաբառեր: սկզբունք, «ex officio» սկզբունք, վարչական դատավարություն, ապացույց, ապացույց պահանջել:

Վարչական արդարադատության իրականացման հիմքում ընկած սկզբունքների շարքում իր ուրույն տեղն ունի վարչական դատավարության առանձնահատկությունները պայմանավորող «ex officio» (գործի ի պաշտոնե քննության) սկզբունքը (այսուհետ՝ նաև «ex officio» սկզբունք), որն օժտում է դատարանին ակտիվ դերակատարությամբ՝ ի պաշտոնե պարզելու գործի լուծման համար անհրաժեշտ փաստերը, ապահովելու ֆիզիկական ու իրավաբանական անձանց նկատմամբ հանրային-իշխանական լիազորություններով օժտված սուբյեկտների ունեցած փաստացի առավելությունների վերացումը և այդ անձանց իրավունքների արդյունավետ պաշտպանությունը:

Նախ հարկ է նշել, որ, թեև Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքով (այսուհետ՝ ՎԴՕ)¹ «ex officio» սկզբունքը ձևակերպվել է որպես գործի փաստական հանգամանքներն ի պաշտոնե պարզելու սկզբունք, իսկ տարբեր դատական ատյանների կողմից կայացված որոշումներում այն մեկնաբանվել է որպես բացառապես գործի փաստական հանգամանքների պարզմանն ուղղված սկզբունք, այդուհանդերձ, գտնում ենք, որ այս սկզբունքի բովանդակությունը կազմող դատավարական գործողությունները, միայն գործի փաստական հանգամանքները պարզելով սահմանափակելը, հակասում են ոչ միայն ՎԴՕ-ով սահմանված այս սկզբունքի բովանդակությանը, այլև՝ տվյալ սկզբունքի էությանն ու նշանակությանը:

Հետևաբար, ՎԴՕ-ում այս սկզբունքն անհրաժեշտ է ամրագրել որպես «ex officio» (գործի ի

պաշտոնե քննության) սկզբունք, և տալ դրա հետևյալ բնորոշումը. «Վարչական դատավարության առանցքային սկզբունք, որն օժտում է դատարանին ակտիվ դերակատարությամբ՝ վերացնելու ֆիզիկական ու իրավաբանական անձանց նկատմամբ հանրային-իշխանական լիազորություններով օժտված սուբյեկտների ունեցած փաստացի առավելությունները և ապահովելու ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց իրավունքների արդյունավետ պաշտպանության միջոցի կենսագործումը՝ այդ սկզբունքի բովանդակությունը կազմող գործողությունների իրականացման միջոցով»:

ՎԴՕ 5-րդ հոդվածը սահմանում է «ex officio» սկզբունքի բովանդակությունը կազմող դատավարական գործողությունների շրջանակը, սակայն դրանք առանձնացված չեն այլ դատավարական գործողություններից, մինչդեռ նման տարանջատումն ունի մեծ գործնական նշանակություն՝ տվյալ գործողության կատարման փուլը և կիրառման շրջանակը ճիշտ որոշելու համար:

Ընդ որում, կայացած վարչական դատավարություն ունեցող եվրոպական պետությունների վարչական դատավարության օրենսգրքերում ևս փորձ է արվել բացահայտելու «ex officio» սկզբունքի բովանդակությունը:

Այսպես, Գերմանիայի «Վարչական դատավարության մասին» ակտի 86-րդ հոդվածի համաձայն՝ Վարչական դատարանը գործի փաստական հանգամանքները պարզում է «ex officio»: Ընդ որում, դատարանը կաշկանդված չէ կողմերի ներկայացրած միջնորդություններով և ապացույցներով, և սեփական նախաձեռնությամբ ձեռք է բերում

www.ardaradutyjournal.com

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

անհրաժեշտ նյութեր և ապացույցներ: Դատարանը ոչ միայն պարզաբանում է քաղաքացիներին նրանց իրավունքներն ու պարտականությունները, այլև խորհրդատվություն է տրամադրում նրանց, հատկապես այն քաղաքացիներին, ովքեր թույլ են տվել ձևական սխալներ, ներկայացրել են ոչ հստակ պահանջներ կամ ոչ բավարար փաստական տվյալներ²:

Իսկ Ֆրանսիայի վարչական դատարանի դատավորներն օժտված են «ինկվիզիցիոն» լիազորություններով, այն է՝ դատավորը կարող է հանձնարարել մի կողմին՝ մյուս կողմին տրամադրելու անհրաժեշտ տեղեկատվություն և փաստաթղթեր, ձեռնարկել գործի բազմակողմանի քննության համար անհրաժեշտ միջոցառումներ (նշանակել փորձաքննություն, հարցումներ ուղարկել, ձեռք բերել ապացույցներ): Ֆրանսիայի պետական խորհուրդը, որը վարչական գործեր քննող վերին ատյանն է, իրականացնելով վարչական գործի ըստ էության քննություն և վերանայում, մշտապես պահանջում է վարչական մարմնից ներկայացնել գործով ապացույցները, ինչպես նաև բացահայտել վիճարկվող վարչական ակտի ընդունման հիմքում ընկած փաստերը, որպեսզի որևէ դեպքում չհիմնավորված վարչական ակտ չընդունվի, իսկ ընդունված լինելու պարագայում այն անվավեր ճանաչվի³:

2015 թվականին ընդունված Ռուսաստանի Դաշնության վարչական դատավարության օրենսգրքի⁴ 14-րդ հոդվածով ևս ամրագրվել է այս սկզբունքը: Այսպես, վարչական դատարանը դատավարության կողմերին պարզաբանում է նրանց իրավունքները և պարտականությունները, նախագուշացնում է դատավարական գործողություններ կատարելու կամ չկատարելու հետևանքների մասին, աջակցում է նրանց իրենց իրավունքներն իրականացնելիս, պայմաններ է ստեղծում և ձեռնարկում անհրաժեշտ միջոցներ գործի փաստական հանգամանքները ամբողջությամբ պարզելու համար, այդ թվում՝ պահանջում ապացույցներ:

Հիմք ընդունելով այն հանգամանքը, որ «ex officio» սկզբունքի բովանդակության հետ կապված առկա են տարբեր մոտեցումներ, մասնավորապես, կոնկրետ դատավարական գործողությունները մի դեպքում ներառված են այդ սկզբունքի մեջ, մեկ այլ դեպքում՝ ոչ. անհրաժեշտ է վեր հանել այն հատկանիշները, որոնք բնութագրական են այդ սկզբունքի բովանդակությանը և որոնց միջոցով հնարավոր կլինի տարանջատել այդ սկզբունքը կազմող գործողությունները դատարանի կողմից իրականացվող այլ դատավարական ակտիվ գործողություններից, օրինակ՝ ապացուցման առարկան որոշելուց,

փորձաքննություն նշանակելուց և այլն:

Տեսական գրականության և միջազգային փորձի ուսումնասիրության հիման վրա կարելի է եզրահանգել, որ «ex officio» սկզբունքի բովանդակությունն են կազմում դատավարական այն գործողությունները, որոնք իրականացվում են դատարանի նախաձեռնությամբ, սակայն ուղղված չեն դատավարական ղեկավարմանը, այլ ուղղված են հանրային իրավահարաբերություններից բխող վեճերի քննության ընթացքում մասնավոր անձանց փաստացի անհավասարությունը վերացնելուն՝ վերականգնելով նրանց, վարչական մարմինների կամ պաշտոնատար անձանց ակտերի գործողությունների (անգործության) հետևանքով, խախտված իրավունքները: Այսպիսով, այս սկզբունքը ներառում է դատարանի՝ գործի փաստական հանգամանքներն ի պաշտոնե պարզելու և օժանդակման լիազորությունները:

Գործի փաստական հանգամանքներն ի պաշտոնե պարզելու դատարանի գործառույթի իրացումն անհնար է լիարժեք ապահովել առանց դրա բովանդակությունը կազմող՝ ապացույց պահանջելու, դրանք սեփական նախաձեռնությամբ ձեռք բերելու, կոնկրետ գործի լուծման համար անհրաժեշտ իրական փաստերի վերաբերյալ հնարավոր և հասանելի տեղեկություններ ձեռք բերելու համար համարժեք միջոցներ ձեռնարկելու դատարանի լիազորությունների իրականացման:

Ընդ որում, ՀՀ վարչական դատավարությունն այս առումով ևս ունի որոշակի առանձնահատկություններ: Մասնավորապես, եթե միջազգային փորձի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ, հիմնականում, վարչական դատավարությունում ընդունված է «ex officio» սկզբունքի ամրագրման պայմաններում դատարանին սեփական նախաձեռնությամբ ապացույցներ պահանջելու լիազորություն տալը, ապա ՎԳՕ 5-րդ և 28-րդ հոդվածներից հետևում է, որ դատարանը ոչ միայն պահանջում է անհրաժեշտ ապացույցները, այլև դրանք ձեռք բերելու նպատակով իր նախաձեռնությամբ ձեռնարկում է համարժեք միջոցներ:

Մ. Ռգելվուսկան, քննարկելով դատարանի ապացույցներ պահանջելու «ex officio» լիազորությունը, առանձնացրել է այն հարցադրումները, որոնք ենթակա են բացահայտման այս լիազորությունը պատշաճ իրականացնելու համար: Դրանք են՝

- արդյո՞ք այս լիազորությունը վերաբերում է ցանկացած ապացույց պահանջելուն, թե ուղղված է կոնկրետ ապացույցների ձեռքբերմանը,
- ո՞ր դեպքում է պահանջվում ապացույցը,

- արդյո՞ք այս լիազորության իրականացման դեպքում մյուս կողմի համար սահմանված է հակակշռի մեխանիզմ⁵:

Վերոնշյալ հարցերի քննարկմամբ հարկ է բացահայտել ապացույց պահանջելու «ex officio» լիազորության իրացման առանձնահատկությունները ՀՀ վարչական դատավարությունում:

Այսպես՝ ՎԴՕ-ով սահմանված չէ այն ապացույցների շրջանակը, որը կարող է պահանջվել այս լիազորության իրականացմամբ, ընդ որում, օրենսդիրը սահմանափակվել է միայն «անհրաժեշտ ապացույց» հասկացությամբ:

Վճռաբեկ դատարանը ևս, անդրադառնալով դատարանի այս լիազորությանը, նշել է, որ Վարչական դատարանը, կաշկանդված չլինելով դատավարության մասնակիցների ներկայացրած ապացույցներով, պարտավոր է՝ գործի լուծման համար անհրաժեշտ ապացույցներ ձեռք բերելու նպատակով՝ իր նախաձեռնությամբ ձեռնարկել համարժեք միջոցներ և պահանջել, որ ներկայացվեն գործի փաստական հանգամանքները պարզելու ու գնահատելու համար անհրաժեշտ բոլոր ապացույցները:

Այնուհետև, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ կոնկրետ գործով դատարանը չի կատարել իր այդ դատավարական պարտականությունը և չի պահանջել անհրաժեշտ ապացույցներ գործի քննության ու լուծման համար էական նշանակություն ունեցող փաստական հանգամանքների վերաբերյալ (հայցվորը ենթարկվել է վարչական պատասխանատվության՝ բնակավայրում սահմանված արագությունը գերազանցելու համար, իսկ դատարանը չի պարզել այն հանգամանքը, թե արդյոք ենթադրյալ իրավախախտման կատարման վայրը ճանապարհային երթևեկության կանոնների իմաստով հանդիսանում է բնակավայր, թե՛ ոչ)⁶:

Այսինքն, դատարանը պարտավոր է միջոցներ ձեռնարկել կոնկրետ գործի լուծման համար անհրաժեշտ ապացույցները ձեռք բերելու համար:

Դատավարագետներ Կ. Ա. Պավլենկոյի, Ե. Վ. Խամատովայի և Օ. Պ. Չիստյակովայի կարծիքով դատարանի՝ ապացույց պահանջելու լիազորությունը կարող է իրացվել միայն այն դեպքում, երբ գործին մասնակցող անձինք, կրելով այդ ապացույցները դատարանին ներկայացնելու պարտականությունը, չեն կատարել այն, հակառակ պարագայում տուժում է դատական խնայողության սկզբունքը:

Այս առումով ՎԴՕ 28-րդ և 89-րդ հոդվածների վերլուծությունից կարելի է եզրահանգել հետևյալը՝

- կողմը պարտավոր է դատարանին ներկա-

յացնել իր տիրապետման տակ կամ ազդեցության ոլորտում եղած այն բոլոր ապացույցները, որոնցով նա հիմնավորում է իր պահանջները կամ առարկությունները,

- վարչական մարմինը պարտավոր է նաև ներկայացնել վարչական վարույթի բոլոր նյութերը, ինչպես նաև իր տիրապետման տակ կամ ազդեցության ոլորտում եղած այն բոլոր ապացույցները, որոնք հիմնավորում են հակառակ կողմի պահանջները կամ առարկությունները,

- ապացույցներ ձեռք բերելու նպատակով՝ դատարանն իրավասու է կայացնելու որոշում՝ առանձին դատական ակտի տեսքով, դրանք պահանջելով դատավարության այն մասնակիցներից, պետական և տեղական ինքնակառավարման այն մարմիններից (դրանց պաշտոնատար անձանցից), ինչպես նաև դատավարությունում չներգրավված ֆիզիկական և իրավաբանական այն անձանցից, որոնց ազդեցության ոլորտում են դրանք կամ պետք է լինեն՝ սահմանելով ժամկետ դրանք դատարան ներկայացնելու համար,

- նախնական դատական նիստում դատարանը՝

- կողմերի հետ քննարկում և որոշում է ապացուցում պահանջող փաստերի շրջանակը: Ապացուցում պահանջող փաստերի շրջանակը որոշելը նախապատրաստական փուլում չի սահմանափակում Վարչական դատարանի իրավունքը դատաքննության փուլում պահանջելու այլ ապացույցներ,

- սահմանում է ապացույցներ ներկայացնելու ժամկետները,

- կողմերի միջնորդությամբ, ինչպես նաև իր նախաձեռնությամբ պահանջում է անհրաժեշտ ապացույցներ:

Վերոգրյալ իրավական դրույթներից կարելի է եզրահանգել, որ ՎԴՕ 28-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված ապացույց պահանջելու որոշումը, որն ապահովված է դատական հարկադրանքով, կայացվում է այն դեպքում, երբ նախնական դատական նիստում ապացույց պահանջելու և դրանք ներկայացնելու ժամկետներ սահմանելու պարագայում գործին մասնակցող անձը չի կատարում այն:

Ընդ որում, ՎԴՕ-ն չի պարունակում նորմեր այն մասին, թե երբ է այս որոշումը ուղարկվում հարկադիր կատարման կամ ինչ հետևանքներ են առաջանում՝ նման որոշումը կամովին չկատարելու համար: Հատկանշական է, որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրքը նախատեսում է՝ ապացույց չներկայացնելու դեպքում տուգանքի

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

նշանակման, ինչպես նաև ապացույց պահանջելու որոշման անհապաղ հարկադիր կատարման կանոններ:

Դատական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ այդ որոշումները, որպես կանոն, կայացվում են դատաքննության փուլում, ընդ որում՝ ապացույց պահանջելու որոշման հիման վրա տրված կատարողական թերթը Հարկադիր կատարումն ապահովող ծառայություն՝ «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» օրենքով սահմանված կարգով կատարման նպատակով ուղարկելու պայմաններում էլ՝ շատ հաճախ վարչական մարմինները չեն ներկայացնում որևէ ապացույց, չեն հայցում ապացույց ներկայացնելու նոր ժամկետ, ինչպես նաև չեն հայտնում կատարման անհնարինության մասին տեղեկություններ⁷:

Պատահական չէ, որ Բարձրագույն դատական խորհրդի՝ Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության արդյունավետության համալիր բարելավման հայեցակարգում ևս արձանագրվել է հետևյալը. «Վարչական դատարանում գործերի քննության անհարկի ձգձգման պատճառ շատ հաճախ դառնում է դատարանի ի պաշտոնե քննության շրջանակներում ապացույց պահանջելու մասին որոշումների չկատարումը վարչական մարմինների կողմից: Ձևավորված դատական պրակտիկայի համաձայն՝ այդ որոշումները կամավոր չկատարելու դեպքում, կատարումն ապահովվում է դատական ակտերի հարկադիր կատարման ծառայության միջոցով, ինչը կարող է հաղթահարվել այն դեպքում, երբ նման որոշումները վարչական մարմնի կողմից կամավոր չկատարելու դեպքում, դատարանը ձեռնպահ մնա այդ որոշումները հարկադիր կատարման ներկայացնելու պրակտիկայից:»:

Արդյունքում, քննարկված դեպքում չարդարացված կերպով ծախսվում են ինչպես դատարանի, այնպես էլ՝ Հարկադիր կատարումն ապահովող ծառայության ռեսուրսները:

Վարչական դատարանի աշխատակազմի 04.02.2019 թվականի թիվ ԴԴ-9-Ե-3454/19 գրության ուսումնասիրությունից ևս պարզ է դառնում, որ ապացույց պահանջելու մասին որոշումները, որպես կանոն, չեն կատարվում կամ ներկայացվում են դատաքննությունը ավարտելուց հետո, որի պատճառով դատարանը շատ հաճախ վերսկսում է գործի քննությունը:

Ընդ որում, դատական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ Վարչական դատարանում տվյալ տարում ստացված գործերը շատ հաճախ չեն ավարտվում, քանի որ ապացույց

պահանջելու մասին որոշում կայացնելուց հետո Վարչական դատարանը չի ավարտում գործը՝ ակնկալելով պահանջված ապացույցների ներկայացումը, ինչը ձգձգում է գործի լուծումը:

Հատկանշական է, որ, օրինակ, Ռուսաստանի Դաշնության վարչական դատավարության օրենսգրքի⁹ 63-րդ հոդվածի համաձայն՝ վարչական դատարանի՝ ապացույց պահանջելու վերաբերյալ որոշումը ապահովված չէ դատական հարկադրանքով, այլ վարչական դատարանը կարող է դատական տուգանք նշանակել ապացույց չներկայացրած կամ իր կողմից սահմանված ժամկետում ապացույցը չներկայացրած գործին մասնակցող անձի նկատմամբ:

Որպես հարցի լուծում կարող է դիտարկվել ՎԴՕ 29-րդ հոդվածը, որի 1-ին մասի համաձայն՝ եթե բոլոր ապացույցները հետազոտելուց հետո գործի ելքը պայմանավորող որևէ փաստ մնում է չապացուցված, ապա դրա բացասական հետևանքները կրում է այդ փաստի ապացուցման բեռը կրող կողմը: Նույն հոդվածի 2-րդ մասով բաշխվում է ապացուցման բեռը՝ ըստ հայցատեսակների: Այսինքն՝ օրենսդիրը յուրաքանչյուր հայցատեսակի մասով բաշխել է ապացուցման բեռը՝ միաժամանակ պարտավորեցնելով վարչական մարմնին ներկայացնել վարչական վարույթի բոլոր նյութերը, ինչպես նաև իր տիրապետման տակ կամ ազդեցության ոլորտում եղած այն բոլոր ապացույցները, որոնք հիմնավորում են հակառակ կողմի պահանջները կամ առարկությունները:

Հարկ է նշել, որ Վճռաբեկ դատարանի կողմից արտահայտված դիրքորոշման համաձայն՝ գործի փաստերն ի պաշտոնե պարզելու գործընթացում դատարանի կողմից ողջամիտ միջոցների ձեռնարկումը չի կարող կրել ձևական բնույթ, այլ նման միջոցների ձեռնարկման դեպքում դատարանը պարտավոր է դրանց կատարման նկատմամբ լինել հետևողական: Իսկ այդպիսի հետևողականության ցուցաբերման անարդյունավետության դեպքում դատարանը պարտավոր է վիճելի մնացած փաստի չապացուցման բացասական հետևանքները դնել այդ փաստի ապացուցման բեռը կրող կողմի վրա՝ հաշվի առնելով նաև, որ վարչական դատավարությունում վարչական ակտի համար հիմք ծառայած փաստական հանգամանքների ապացուցման բեռը կրում է այդ ակտն ընդունած վարչական մարմինը¹⁰:

Ավելին, Վճռաբեկ դատարանի գնահատմամբ վարչական դատավարությունում բոլոր ապացույցների հետազոտումից հետո որևէ փաստի առկայությունը կամ բացակայությունը վիճելի մնալու բա-

ցասական (անբարենպաստ) հետևանքները, ըստ էության, հանգում են հետևյալին. բոլոր ապացույցների հետազոտումից հետո որևէ փաստի առկայության կամ բացակայության վիճելի մնալու դեպքում դատարանը կարող է համապատասխան փաստի գոյությունն իրավաչափորեն համարել հերքված (չապացուցված)¹¹ :

Ապացույց պահանջելու մասին որոշման կատարման հետ կապված խնդիրների լուծման համար կարծում ենք՝ հարկ է.

- Վարչական դատարանի՝ ապացույց պահանջելու մասին որոշմամբ սահմանել ապացույց ներկայացնելու հստակ և սեղմ ժամկետներ,

- ապացույց պահանջելու մասին որոշումը կատարելու համար նոր ժամկետ չսահմանելու կամ ապացույցը չներկայացնելու պատճառները հարգելի չճանաչելու դեպքում Վարչական դատարանը ապացույց պահանջելու մասին որոշման հիման վրա կազմված կատարողական թերթն անհապաղ պետք է ուղարկի հարկադիր կատարման, իսկ ապացույց ներկայացնելու պարտականություն կրող անձի նկատմամբ նշանակի դատական տուգանք,

- կատարողական թերթը Հարկադիր կատարումն ապահովող ծառայությանը ուղարկելուց հետո վարչական դատարանը չպետք է վճռի կայացումը առկախի ստացվող ապացույցներից, այլ կատարողական գործողությունների իրականացման համար օրենքով սահմանված երկամսյա ժամկետը լրանալու դեպքում անցնի վճռահատության: Այլ կերպ ասած՝ ապացույց ներկայացնելու պարտականությունը չկատարելու դեպքում «ex officio» սկզբունքը պետք է համարել իրագործված, իսկ կոնկրետ փաստը՝ չապացուցված: Արդյունքում, կերաշխավորվի դատական խնայողությունն ու գործի ողջամիտ ժամկետում քննությունը, կնվազեցվի Վարչական դատարանի ծանրաբեռնվածությունը, կբարձրանա վարչական մարմինների՝ դատարանի կողմից սահմանված ժամկետում դատավարական գործողություններ կատարելու հանդեպ պատասխանատվությունը:

ՎԴՕ-ն չի պարունակում նաև կարգավորումներ «ex officio» սկզբունքի կիրառման շրջանակի վերաբերյալ: Արդյունքում՝ ձևավորվել է հակասական դատական պրակտիկա առ այն, թե այդ սկզբունքի բովանդակությունը կազմող դատավարական գործողությունը կատարվում է միայն ֆիզիկական անձանց, թե՞ նաև վարչական մարմինների օգտին՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ «ex officio» սկզբունքով պայմանավորված, Վարչական դատարանի խնդիրն է՝ կոնկրետ գործի լուծ-

ման համար անհրաժեշտ իրական փաստերի պարզումը: Ատենախոսության մեջ հիմնավորվել է, որ գործի փաստական հանգամանքներն ի պաշտոնե պարզելիս՝ ապացույցներ պահանջելու, ինչպես նաև գործի լուծման համար անհրաժեշտ փաստերը վեր հանելու համար համարժեք միջոցներ ձեռնարկելիս՝ դատարանի գործողությունները չեն կարող համարվել գործին մասնակցող անձանց օժանդակում, և չեն կարող կաշկանդվել նրանց կամահայտնությամբ: Մինչդեռ, օժանդակման լիազորությունն իրացնելիս, Վարչական դատարանը դրանում ընդգրկվող գործողություններն իրացնում է միայն ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձանց օգտին:

Ընդ որում, քննարկելով Վարչական դատարանի օժանդակման լիազորության իրացման դեպքում ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձանց կողմից մատնանշված թերությունները չշտկելու հետևանքները և դատարանի կողմից իրականացվող գործողությունները՝ առաջարկվում է սահմանել, որ Վարչական դատարանի կողմից ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձանց կողմից թույլ տրված սխալները մատնանշելու և դրանք շտկել առաջարկելու պարտականությունն իրացնելու պարագայում, տնօրինչականության սկզբունքից ելնելով, անձի իրավունքն է շտկել նման սխալները և որոշել ներկայացված հայցի ճակատագիրը, իսկ մատնանշված սխալները չուղղելու դեպքում՝ «ex officio» սկզբունքը համարվում է իրացված:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ՎԴՕ 5-րդ հոդվածով բացահայտված չեն հայցադիմումներում առկա ձևական սխալները մատնանշելու, ոչ հստակ հայցային պահանջները ճշտել առաջարկելու, ոչ ճիշտ հայցատեսակները պատշաճ հայցատեսակներով փոխարինելու, հիմնական և ամանցյալ պահանջները տարբերակելու, ոչ բավարար փաստական տվյալները համալրելու գործողությունների իրականացման կարգը, (ինչի արդյունքում պարզ չէ, թե դատավարության որ փուլում է իրականացվում այս կամ այն գործողությունը՝ ըստ կոնկրետ գործողության բնույթի և նշանակության) առաջարկվում է՝ այդ գործողություններն իրականացնել կամ հայցադիմումի ընդունելության փուլում և/կամ գործը դատաքննության նախապատրաստելու փուլում:

Ամեն դեպքում, գտնում ենք, որ, եթե «ex officio» սկզբունքի բովանդակությունը կազմող այս կամ այն դատավարական գործողությունը գործի քննության սկզբնական (գործի հարուցման կամ հայցադիմումի ընդունելության) փուլում կատարելու համար առկա են բավարար իրավական և

www.ardaradutyjournal.com

փաստական հիմքեր, ապա Վարչական դատարանը պարտավոր է տվյալ դատավարական պարտականությունը կատարել հենց այդ փուլում՝ ելնելով գործի հետագա քննության արդյունավետությունն ապահովելու նկատառումներից:

Վարչական դատարանի կողմից օժանդակման լիազորության չիրականացումը կամ ոչ պատշաճ իրականացումը կարող է հանգեցնել դատական ակտի բեկանման, ինչը ենթադրում է՝ գործի նոր քննության փուլում այդ լիազորության իրականացում:

Այդուհանդերձ, այն դեպքում, երբ դատական ակտը բեկանվում է Վարչական դատարանի կողմից սխալ հայցատեսակ մատնանշելու կամ մատնանշման պարտականությունը չիրացնելու հիմքով, ՎՌ-Օ-ն պարունակում է օրենսդրական խոչընդոտներ՝ ոչ ճիշտ հայցատեսակը ճիշտ հայցատեսակով փոխարինել առաջարկելու դատարանի լի-

ազորությունը գործի նոր քննության փուլում իրականացնելու համար՝ սահմանելով, որ գործի նոր քննության ընթացքում հայցի հիմքը և առարկան չեն կարող փոփոխվել: Արդյունքում, գործը չի քննվում վերադաս դատարանի կողմից սահմանված ծավալով, ինչպես նաև չի երաշխավորվում անձի խախտված իրավունքների արդյունավետ դատական պաշտպանությունը:

Վերոգրյալի հաշվառմամբ առաջարկվում է՝ գործի նոր քննության ընթացքում Վարչական դատարանի կողմից ոչ պատշաճ հայցատեսակը պատշաճ հայցատեսակով փոխարինելու առաջարկ ներկայացվելու դեպքում՝ հայցի առարկան փոփոխելու հնարավորություն ամրագրել:

¹ Ընդունվել է 05.12.2013 թվականին, ուժի մեջ է մտել 07.01.2014 թվականին: Տե՛ս ՀՀՊՏ 2013.12.28/73(1013).1, հոդ.1186.1-րդ:

² Տե՛ս, Code of administrative court procedure, Germany, ընդունված 19.03.1991 թվականին, <https://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=292> (հասանելի է 23.11.2020 թվականի դրությամբ):

³ Տե՛ս, Козырин А.Н., Штатина М.А., Зеленцов А.Б. Административное право зарубежных стран: Учебник. Под ред. А.Н Козырина, МА Штатиной // М.: Спартак. 2003, С. 316.

⁴ Տե՛ս, Кодекс административного судопроизводства Российской Федерации, от 08.03.2015 N 21-ФЗ (ред. от 29.07.2017):

⁵ Տե՛ս, Rzewuska M. Taking evidence ex officio by the court. Zeszyty Naukowe KUL 60.3, 2017, էջ 89-99:

⁶ Տե՛ս, Վճռաբեկ դատարանի թիվ ՎՌ/3314/05/14 վարչական գործով 02.12.2016 թվականի որոշումը:

⁷ Տե՛ս, օրինակ վարչական դատարանի թիվ ՎՌ/8688/05/18 գործով 06.12.2018 թվականի, թիվ ՎՌ/8043/05/18 գործով 06.12.2018 թվականի, թիվ ՎՌ/6640/05/18 գործով 15.10.2018 թվականի, թիվ ՎՌ/8753/05/18 գործով 06.12.2018 թվականի, թիվ ՎՌ/8920/05/18 գործով 11.12.2018 թվականի վճիռները:

⁸ Տե՛ս, Բարձրագույն դատական խորհուրդ, Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության արդյունավետության համալիր բարելավման հայեցակարգ, 2018, էջ 105: <http://old.court.am/news/21-08-2018/%D5%80%D5%A1%D5%B5%D5%A5%D6%81%D5%A1%D5%AF%D5%A1%D6%80%D5%A3.pdf> (հասանելի է 23.11.2020 թվականի դրությամբ):

⁹ Տե՛ս, Кодекс административного судопроизводства Российской Федерации, от 08.03.2015 N 21-ФЗ (ред. от 29.07.2017):

¹⁰ Տե՛ս, Վճռաբեկ դատարանի թիվ ՎՌ-3/0043/05/10 վարչական գործով 01.04.2011 թվականի որոշումը:

¹¹ Տե՛ս, Վճռաբեկ դատարանի թիվ ՎՌ/4315/05/14 վարչական գործով 22.04.2016 թվականի որոշումը:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՅԱՆԿ

1) Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգիրք, ընդունվել է 05.12.2013 թվականին, ուժի մեջ է մտել 07.01.2014 թվականին: Տե՛ս ՀՀՊՏ 2013.12.28/73(1013).1 հոդ.1186.1-րդ:

2) Code of administrative court procedure, Germany, ընդունված 19.03.1991 թվականին, <https://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=292> (հասանելի է 23.11.2020 թվականի դրությամբ):

3) Козырин А.Н., Штатина М.А., Зеленцов А.Б. Административное право зарубежных стран: Учебник. Под ред. А.Н Козырина, МА Штатиной // М.: Спартак. 2003.

- 4) Кодекс административного судопроизводства Российской Федерации, от 08.03.2015 N 21-ФЗ (ред. от 29.07.2017):
- 5) Rzewuska M. Taking evidence ex officio by the court. Zeszyty Naukowe KUL 60.3, 2017, էջ 89-99:
- 6) Վճռաբեկ դատարանի թիվ ՎԴ-3314/05/14 վարչական գործով 02.12.2016 թվականի որոշումը:
- 7) Վարչական դատարանի թիվ ՎԴ-8688/05/18 գործով 06.12.2018 թվականի, թիվ ՎԴ-8043/05/18 գործով 06.12.2018 թվականի, թիվ ՎԴ-6640/05/18 գործով 15.10.2018 թվականի, թիվ ՎԴ-8753/05/18 գործով 06.12.2018 թվականի, թիվ ՎԴ-8920/05/18 գործով 11.12.2018 թվականի վճիռները:
- 8) Բարձրագույն դատական խորհուրդ, Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության արդյունավետության համալիր բարելավման հայեցակարգ, 2018, էջ 105: <http://old.court.am/news/21-08-2018/%D5%80%D5%A1%D5%B5%D5%A5%D6%81%D5%A1%D5%AF%D5%A1%D6%80%D5%A3.pdf> (հասանելի է 23.11.2020 թվականի դրությամբ):
- 9) Վճռաբեկ դատարանի թիվ ՎԴ-3/0043/05/10 վարչական գործով 01.04.2011 թվականի որոշումը:
- 10) Վճռաբեկ դատարանի թիվ ՎԴ-4315/05/14 վարչական գործով 22.04.2016 թվականի որոշումը:

Լիլիտ Սետրոսյան
Аспирант кафедры гражданского процесса ЕГУ

РЕЗЮМЕ

Некоторые проблемы реализации принципа “ex officio” в административном суде

Статья посвящена некоторым вопросам, связанным с реализацией принципа “ex officio” в административном суде. Кодекс Административного судопроизводства Армении определяет судебные действия составляющие содержание принципа “ex officio”, тем не менее, эти судебные действия неотличены от других судебных действий, в то время как такое различие имеет большое практическое значение.

Таким образом, в статье обсуждаются понятия и характерные черты данного принципа, стадии применения судебных действий составляющих содержание принципа “ex officio”. В то же время, автор обсуждает некоторые вопросы связанные с институтом требования доказательства в административном судопроизводстве. В результате, автор предлагает решения проблем, обсуждаемые в этой статье.

Ключевые слова: принцип, принцип “ex officio”, административное судопроизводство, доказательство, требовать доказательства.

Lilit Petrosyan
PhD Student of the YSU Chair of Civil Procedure

SUMMARY

Some issues of application of the “ex officio” principle at administrative court

The article is devoted to some issues related to the application of “ex officio” principle at the Administrative Court of RA. The code of Administrative court Procedure defines judicial actions forming the content of the “ex officio” principle, yet, these actions are not differentiated from other judicial actions, at the same time, such a differentiation has a practical significance.

Thus, the article discusses definition and characteristics of the “ex officio” principle, the stages of applying judicial actions forming the content of this principle. Simultaneously, the author discusses certain issues regarding the institute of requesting evidence in the administrative court proceedings. As a result, the author suggests solutions to the issues presented in the article.

Key words: principle, “ex officio” principle, administrative procedure, evidence, requesting evidence.

Բնագիրը ներկայացվել է 23.01.2021թ.
Ընդունվել է տպագրության 16.02.2021թ.
Հոդվածը երաշխավորել է տպագրության (գրախոսել է)
իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ Ս.Մեղրյանը